

Livets bräcklighet

► **Judith Butler:** *Precarious Life* (2004)

I sin bok *Precarious Life* skriver Judith Butler om den paranoia och slutenhet som präglade det offentliga samtalet i USA efter 9/11. I fem essäer diskuteras den kortslutning som dessa samtal varit kännetecknas av. Butler ser en väg ut i en kritisk reflektion kring vad det är att vara människa och vilka människoliv som osynliggörs.

Judith Butler, som är professor i retorik och litteratur i Berkeley, är framförallt känd som feministisk teoretiker, men på senare år har hon utvecklat resonemang kring det offentliga samtalet, ansvar och krigsföring. Butler är en produktiv författare. I *Precarious Life* (som också finns tillgänglig i svensk översättning, utgiven på Tankekraft förlag) har hon samlat fem essäer som behandlar rätt olika teman, men där vissa frågor binder samman texterna. Essäerna tar avstamp från det märkliga politiska klimat som händelserna i samband med 9/11 skapade; Butler kritiserar ett samhälls- och medielandskap som präglas av krigsföringens avhumaniserande och där vissa perspektiv måste förträngas.

Precarious life är på många sätt en polemisk bok: Butler vänder sig emot imperialistisk vedergällningspolitik vars strukturella och intellektuella form gör det svårt att föra fram kritik. Flera av essäerna kretsar kring det offentliga samtalets gränser och gränsdragningar. Butler har en god känsla för hur dessa samtal ofta kortsluts av hållningar av typen "om du säger så är du relativist". Med ett stort mått av patos vill Butler visa att de här dödlägena måste upplösas och det är här hon ser en uppgift för humaniora. Att förstå världen efter 9/11 kräver både etiskt och politiskt klarseende, menar Butler. Det hon försöker sig på i essäerna är att formulera begrepp om det mänskliga som på olika sätt osynliggörs genom att vissa liv inte framstår som liv alls. Enligt Butler är det sårbarheten i det mänskliga livet som vi måste återvända till för att förstå vad det är som absolut inte får träda fram i kriget mot en terrorism som skapar tunnelseende, undantagstillstånd och strikta regler för hur saker får visas.

I en av de intressantare essäerna, "Violence, Mourning, Politics" skriver Butler om det ensidiga sorgearbete som inleddes efter 9/11. Efter tio dagar meddelade president **Bush** att det amerikanska folket hade sörjt nog och att det nu var dags att skrida till handling. Amerika befinner sig i ett skumt tillstånd där sorgen förvandlats till melankoli (när tioårsdagen för 9/11 uppmärksammades i amerikanska medier förra hösten var det lätt att tänka liknande saker.).

Sorgearbetet i "kriget mot terrorismen" uppvisar sin egen logik. Amerikanska medborgare och soldater kan sör-

jas, men det kan inte de afghaner eller irakier som dödats i amerikanska räder. Deras liv blir icke-liv, överkliga. Butlers projekt är att se ett slags subversiv kraft i sorgen. Det hon verkar vara ute efter är att se hur en dimension av sorg är frånvarande då sorg blir en process att snabbt stökas undan. Hon beskriver sorgen som relationell. Då jag sörjer någon som gått bort är det inte något särskilt i henne som jag sörjer. Sorgen öppnar snarare nya frågor om vem hon var, och vem jag är i relation till henne – i sorgen ställs frågor om vad våra liv betyder i relation till varandra. Hon talar om sorgen som förlust i många olika bemärkelser: jag rycks upp ur självklarheten som ibland präglar mitt liv, förlusten av den andra gör mig annorlunda. Det är inte bara så att jag blir till i relationer, i relationen till den andra avvecklas vissa förståelser; i sorgen är jag "utom mig".

Om vi tar på allvar hur livet levs med andra, som vi sörjer när de går bort, påminns vi enligt Butler om en dimension som sällan står i fokus i den politiska diskursen, nämligen vårt beroende av varandra, hur mitt liv är vad det är i relation till

Att förstå världen efter 9/11 kräver både etiskt och politiskt klarseende

andra och hur min tillvaro krackelerar då en närstående dör.

Det hon polemiserar mot är dels en bild av människan som autonom men poängen sträcks ut till det politiska planet där en självtillräcklig och förmätn syn på omvärlden kritiserar. I flera av essäerna beskriver Butler en bild av staten som utgår från "att hävda sin rätt" där detta kommer att betyda: "med vissa människor kan vi göra vad vi vill".

Det är i de här partierna om sorgens roll som Butler är som mest konkret, här kommer hon själv till tals genom ett personligt hållet språk. I flera av de andra essäerna tenderar Butler att försvinna i en grop av polemik och filosofiska utläggningar som mest blir exegetiska framställningar. Det jag saknar är en samtidsanalys som bränner till, som får en att förstå ett fenomen eller en situation i ett nytt ljus. Även

om jag nickar medhåll till Butlers analys av antisemitistiska drag i en överdriven rädsla för antisemitism (omöjligheten att på ett vettigt sätt kritisera Israel) eller Butlers beskrivning av Guántanamo Bay som uttryck för en blandning mellan administration och maktspel där juridiken får en synnerligen problematisk roll. Butler tar här fram sådant som är väl bekant, men det kan förlåtas i och med att hon var en av de första teoretikerna som skrev om problematiken kring Guántanamo Bay. Ändå måste jag betona att hennes resonemang saknar kraft att riktigt gå in i detaljer och belysa sammanhang – istället gör hon på ofta vaga sätt (kryddat med många av filosofins modebegrepp) anspråk på allmängiltighet. Det här stör min läsning.

En sak som oroar mig i flera av essäerna är Butlers sätt att framställa våldet som ett slags grunddrag i det mänskliga livet som vi aldrig kommer bort från. Hennes syfte i boken tycks vara att belysa olika sidor av diskursivt och helt konkret våld (när hon talar om det våld som kommer till uttryck i mediernas framställande av icke-liv) men det hon enligt mig samtidigt gör är att beskriva livet som ständigt osäkert, ständigt utsatt för möjligt våld. Det här blir särskilt påfallande i den avslutande essän som på ett mycket halvdant sätt gör anspråk på att visa angelägenheten hos humaniora genom en analys av **Emmanuel Levinas'** tänkande kring ansiktet.

Butler skriver i och för sig fint om hur vi i mötet med den andra ställs inför en närvaro som ifrågasätter att moralisk auktoritet handlar om t.ex. "att veta vad jag vill". Med Levinas beskriver hon ett möte som är omvälvande, bortom beskrivning och representation. Det märkliga (och här följer Butler Levinas) är att den mänskliga grundtillvaron antas innehåller våld och trauma: mötet med den andra tematiseras enligt en slitning mellan att vilja döda den andra och budet "du skall inte döda".

Som Butler skriver: Levinas' icke-våldshållning grundar sig på en idé om en spänning mellan rädslan att utsättas för våld och ångesten i att vara en varelse som kan bruka våld mot en annan. Det märkliga här är att redan det, att en annan riktar sig till mig framställs som en traumatisk upplevelse där jag måste ge avkall på min egen vilja. Levinas' moralfilosofi innehåller många intressanta stråk, men Butler är inte speciellt bra på att ta fram det som är vettigt i hans filosofi om etiken som den första filosofin.

Jag undrar här om det finns risker med att alltför starkt eller ensidigt betona livet som sårbart; jag undrar om detta verkligen kan vara den typ av påminnelse Butler vill att det skall vara. Visst är det viktigt att reflektera kring olika falska förståelser kring staters maktanspråk och det slags trauma som 9/11 utgjorde – och visst är det bra att utmana en atomistisk och idealiserad förståelse av människan. Men kort sagt: Butlers resonemang om livets bräcklighet blir ofta för eleganta och svepande, så att man lätt förlorar känslan för viktiga distinktioner och former av avhumanisering men lika allvarligt är att hennes i och för sig goda poängar om hur vissa liv görs överkliga (ett grundtema hos filosofen Butler), att vissa liv ter sig mera mänskliga än andra, inte utvecklas vidare från de abstrakta formuleringarna. Enligt en lite elak läsning förvandlar Butler sorgen till en resurs med hjälp av vilken vi lär oss något om det globala tillståndet. Just detta förefaller mig rätt så suspekt. ■

Om vi tar på allvar hur livet levs med andra, som vi sörjer när de går bort, påminns vi enligt Butler om en dimension som sällan står i fokus i den politiska diskursen, nämligen vårt beroende av varandra, hur mitt liv är vad det är i relation till andra och hur min tillvaro krackelerar då en närstående dör.